

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus CUPORE

Musiikin opintopolut

Saavutettavuus-näkökulmia

22.11.2022

Hanketiimi:

Anna Kanerva, Katja Oksanen-Särelä, Ari Kurlin Niiniaho, Aino Leppänen &
Marjo Mäenpää



Musiikin opintopolut: partnerit ja tutkimuskysymys

- Tutkimushanke toteutetaan yhteistyössä Suomen musiikkioppilaitosten liiton ja Suomen konservatorioliiton kanssa.
- Ohjausryhmässä myös tpo-yleisen oppimäärän, kansalaisopistojen, ammattikorkeakoulujen ja Sibelius-Akatemian edustajat

Tutkimuskysymys

- Tutkimuksessa selvitetään, kuinka oppilaat ja opiskelijat voivat opiskella ja edetä musiikkialan koulutuksessa sekä tarkastellaan **opintopolkuja** taiteilijan ammattiin ja aktiiviseen kulttuurielämään.
- E erityisenä kiinnostuksen kohteena **siirtymät eri opintotasoilta toiselle, ns. nivelkohdat**.
- Keskeiset teemat kaikilla opintoasteilla: opiskelijoiden opinto- ja harrastuspolut, motivaatio, kokemukset opinnoista, arvio omasta osaamisesta ja saavutetuista valmiuksista, tulevaisuuden tavoitteet, opintojen keskeyttämisen syyt (tpo).
- Lisäksi selvitetään yleistä kuvaa musiikkikasvatuksen ja -koulutuksen tilanteesta Suomessa.

Tutkimusaineistot

- Kysely tpo-opiskelijoille, laaja oppimäärä, vastauksia 431 kpl
- Kysely tpo-opiskelijoille, yleinen oppimäärä, vastauksia 111 kpl
- Kysely tpo-opintonsa lukuvuoden 2021-2022 aikana keskeyttäneille opiskelijoille, vastauksia 205 kpl
- Kysely musiikkialan ammatillisen tutkinnon 2017–2021 suorittaneille, vastauksia 589 kpl
- Kysely muusikon tai musiikkipedagogin ammattiin ammattikorkeakoulussa opiskeleville, vuonna 2021 aloittaneet, vastauksia 53 kpl
- Kysely SibA:n nuorisokoulutuksessa opiskeleville, vastauksia 31 kpl
- Kysely Sibelius-Akatemiassa opiskeleville, vuonna 2021 aloittaneet, vastauksia 21 kpl
- Oppilaitoskyselyt
 - SML:n jäsenoppilaitoksille, vastauksia 73
 - MOY:n jäsenoppilaitoksille, vastauksia 8
 - SKL:n jäsenoppilaitoksille, vastauksia 16

Lisäksi desk research: musiikkikoulutusjärjestelmä, oppilaitosverkosto, rahoitusmallit

Aineistonkeruu ja rajaukset

Esityksessä käytetyt aineistot:

- Tpo-kyselyt: laajassa oppimäärässä syventävissä opinnoissa oleville opiskelijoille, yleisessä min. 5 vuotta opiskelleille. Kyselyn jakelun suorittivat SML:n ja MOY ry:n jäsenoppilaitokset.
- Tpo- keskeyttäneiden kysely: kaikille lukuvuoden 2021-2022 aikana opinnot keskeyttäneille opiskelijoille. Kyselyn jakelun suorittivat SML:n ja MOY ry:n jäsenoppilaitokset.
- Musiikkialan ammatillisen tutkinnon 2017–2021 suorittaneiden kysely: Konservatorioliitto toimitti kyselyn 16:lle jäsenoppilaitoksilleen eri puolilla Suomea. Kysely toimitettiin 1467 vastaanottajalle sekä noin 100 henkilölle Gadian ja Winnovan kautta. Vastausprosentti oli noin 38 %.

Saavutettavuus ja yhdenvertaisuus

- **Alueellinen** saavutettavuus: Kuinka maantieteellisesti kattava oppilaitosverkosto on, etäisyydet kodin ja oppilaitoksen välillä sekä kulkuyhteydet (mm. Räisänen 2016)
- **Taloudellinen** saavutettavuus: mahdollisuus osallistua opetukseen omasta tai perheen varallisuudesta riippumatta. (Laes et al, 2018) Se, kuinka oppilaitoksessa pystytään vaikuttamaan tähän, riippuu mm. oppilaitoksen saamasta julkisesta rahoituksesta.
- Musiikin opiskelu on sukupuolittunut, instrumenttivalinnat ovat selvityksen perusteella sukupuolittuneita kaikilla opintoasteilla

Alueellinen saavutettavuus

- Opetuksen läheisyydellä on merkittävä vaikutus musiikin taiteen perusopetuksen oppilaaksi hakeutumiseen. (mm. Räisänen 2016, s.35, 40)
- Myös kyselyssä opetuspaikan läheisyys (*Opetus järjestetään lähellä kotiani tai koulullani*) on kaikista yleisin tekijä taiteen perusopetuksen oppilaitosta valittaessa (yleinen 60 %, laaja 63 %)
- *Musiikkiopisto oli ainoa vaihtoehto alueella*: yleinen 5 %, laaja 32 %
- Kaikkein nuorimmilla vastaajilla (6-12-vuotiailla) valintaan oli muita useammin vaikuttanut se, että musiikkiopisto on ainoa vaihtoehto alueella.
- Pääkaupunkiseudulla oppilaitoksen valintasyynä että musiikkiopisto ainoa vaihtoehto alueella vain 4 %. Muualla kuin suurimmissa kaupungeissa vastaajista peräti puolella (laajan oppimäärän) vastaajista tämä valintasyynä.
- Vastauksissa yleisen oppimäärän oppilaitosten keskittyminen pääkaupunkiseudulle. Miltei 80 prosenttia yleisen oppimäärän opiskelijoista oli Helsingistä, Espoosta tai Vantaalta. (vrt. Luoma 2020; 53,4% yleisen opiskelijoista Uudellamaalla lv 19-20)

Alueellinen saavutettavuus

- Keskeinen oppilaitoksen valintasyynä on myös se, että musiikkiopistoon on helppo kulkea (yleinen 50 %, laaja: 43 %). Helppokulkuisuus korostuu erityisesti pääkaupunkiseudulla. Pk-seudulla yleisessä oppimäärässä valintasyynä tämä on 70 % vastaajista, laajassa 65%.
 - Musiikin varhaiskasvatus laajasti taustalla eri opintoasteilla opiskelevilla (tpo 60 %, ammatillinen koulutus 35 %), varhaiskasvatus on myös alueellisesti harrastus- ja opintotaustoista jakautunut tasaisimmin
- > laajan oppilaitosverkoston tärkeys musiikin varhaiskasvatuksessa
- Amatillisissa opinnoissa opiskelevista 78% ilmoitti opiskelleensa musiikkiopistossa, 23% kansalais-/työväenopistossa (rytmi 26%/klassinen musiikki 17%) → kansalaisopistojen rooli alueellisen tarjonnan kannalta tärkeä
 - Opintonsa keskeyttäneille lopettamisen syynä “kulkeminen tunneille oli hankalaa” 8 % vastaajista, toistuu eri-ikäisten vastauksissa (itsenäisesti ja ei-itsenäisesti kulkevat)

Taloudellinen saavutettavuus

- *Opetuksen hinta oli sopiva* valintasyynä valita tpo-oppilaitos: yleinen 14 %, laaja 13 %.
 - 13 prosentilla taiteen perusopetuksen keskeyttäneistä lopettamissyynä oli, että lukukausimaksut olivat liian korkeita. Syy korostui muita vahvemmin 4-5 vuotta opiskelleiden keskuudessa. Harrastaminen muuten kuin lukukausimaksujen osalta oli liian kallista oli syynä 2 % vastaajista.
 - Korkeat lukukausimaksut olivat syynä yli 25-vuotiailla muita tyypillisemmin, heistä miltei 40 prosenttia esitti tämän syyksi.
 - Maksuhuojennukset:
 - SML:n jäsenkysely 2021: vapaaoppilaspaikat: 81 % vastaajista, sisaralennus: 82 % vastaajista
 - MOY: harvemmin vapaaoppilaspaikkoja, sisaralennuksia useammin
- Oppilaitosten erilaiset taloudelliset resurssit (VOS/ei-VOS, kunnanavustusten määrät)

Saavutettavuus: oppilaslähtöisyys ja joustavuus

Oppilaitoksen valinnassa ja harrastuksen jatkamisessa oppilaslähtöisyyteen liittyviä tekijöitä, vaikuttavat myös jatkohalukkuuteen

- Oppilaslähtöisyys TPO –opiskelijakyselyssä:
 - Aika- ja koulupaineet -> kaivattiin joustavuutta opintoihin, mahdollisuus harrastaa (tilapäisesti) vähemmän tavoitteellisesti
 - Mahdollisuus vaikuttaa enemmän soitettavan ohjelmiston valintaan
 - Musiikin teoriaopiskelun vapaaehtoisuus?
- Oppilaslähtöisyys TPO keskeyttäneiden kyselyssä
 - Kysyttäessä, mistä vastaajat eivät pitäneet opinnoissa, joka neljäs vastaaja mainitsi musiikin teorian
 - Musiikkileikkikouluikäisten vanhemmilla lopettamisen syynä usein, että aikataulujen muuttuessa harrastuksen jatkaminen ei mahdollista (esim. päiväajat/vanhempien työssäkäynti)
 - Vaikka opetuksen yksilöllistämiseen on mahdollisuus, kaivattiin myös erityislapsille mahdollisuuksia joustavampaan opiskeluun, kuten lyhempiin soittotunteihin tai opettajan tulemiseen koululle
- Muutto oli lopettamissyynä 15 % vastauksista -> toisessa oppilaitoksessa jatkaminen joustavammaksi?

Musiikin opiskelun sukupuolittumiseen liittyviä huomioita

- Yhdenvertaisuuteen liittyy monia tekijöitä, joista monia ei tutkimusrajan vuoksi käsitelty tässä selvityksessä.
 - Aineiston perusteella muutamia opintojen sukupuolittumiseen liittyviä huomioita:
 - Aineiston perusteella musiikin opiskelu naisvaltaista kaikilla opintoasteilla
 - TPO: tyttöjä/naisia: yleinen oppimäärä: 61 %, laaja oppimäärä: 69 %.
 - Ammatillinen koulutus: vastaajien jakauma tasainen: naisia 51 %, mutta jakauma musiikillisten suuntausten välillä: klassinen: tyttöjä/naisia 72 %, rytmimusiikki: tyttöjä/naisia 34 %.
 - Instrumenttien sukupuolittuminen: Instrumenttivalinnat ovat sukupuolittuneita kaikilla opintoasteilla. Ammatillisessa koulutuksessa laulun pääinstrumenttikseen valinneet voittopuolisesti naisia, kielisoittimet ja lyömäsoittimet valinneet miehiä. Rytmimusiikissa suosituimmat instrumentit laulu ja kielisoittimet vahvasti sukupuolittuneita. Lyömäsoittimet erityisen vahvasti poikien ja miesten valinta. Kietoutuu osin, mutta ei täysin musiikilliseen suuntautumiseen.
- > Keinoja tähän?

...Opiskelun sukupuolittumiseen liittyviä huomioita

- Lukuun ottamatta kaikkein nuorimpia (6-12-vuotiaita) vastaajia, kaikenikäiset tytöt ja naiset arvioivat pääinstrumenttinsa soittotekniikan ja esiintymistaitonsa heikommaksi kuin samanikäiset pojat
- Opintojen edetessä tytöille alkaa muodostua heikompi käsitys omista kyvyistään näillä osa-alueilla -> käytänteiden tarkastelu siitä näkökulmasta, rohkaistaanko kaikkia sukupuolia yhtäläisesti musiikilliseen ilmaisuun.

Musiikkioppilaitosten oppilaitosyhteistyön kehittäminen

Musiikin taiteen perusopetus Helsingissä
22.11.2022

Hanketiimi:
Anna Kanerva, Katja Oksanen-Särelä, Elina Julin & Marjo Mäenpää

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

Selvityksen lähtökohta ja toteutus

- Hankkeessa tarkastellaan Keski-Helsingin musiikkiopiston, Kallion musiikkikoulun sekä Musiikkikeskus Resonaarin yhteistyön tiivistämistä.
- Tutkimustyössä tarkastellaan niitä taloudellisia, lainsäädännöllisiä, strategisia ja käytännöllisiä reunaehtoja, jotka vaikuttavat oppilaitosten toimintaan ja niiden mahdollisuuksiin tiivistää yhteistyötään sekä esitellään vaihtoehtoja oppilaitosten yhteiselle toiminnalle.
- Cuporen tutkimustyön tavoite on tuottaa puolueetonta tietoa yhdistymisen tausta-aineistoksi.
- Aineistot: lainsäädäntö, raportit, strategiat, tutkimukset ja selvitykset yms. (desk research); 12 viranhaltijan ja asiantuntijan kanssa käydyt keskustelut, kysely henkilöstölle, kysely oppilaitoksille

Loppuraportin teema-alueita

Nykyinen toiminta oppilaitoksissa

Taiteen perusopetuksen järjestäminen

Helsinki ja Keski-Helsinki toimintaympäristönä: tilastoja, strateginen viitekehys

Kulttuurihyvinvointi – näkökulmia

Saavutettavuus musiikin taiteen perusopetuksessa

Henkilöstökyselyn tulokset

Suuntaviivoja ja mahdollisuuksia oppilaitosten yhteiselle toiminnalle (SWOT)

Helsingin väestörakenne

- Kaupungissa selkeitä alueellisia eroja väestörakenteessa ja alueiden eriytyminen jatkuu
 - Eriytyminen näkyy mm. väestön terveydessä ja hyvinvoinnissa, koulutus- ja tulotasossa, työttömyydessä sekä maahanmuuttajien osuuksissa
- Asettaa kaupunginosat keskenään erilaiseen asemaan alueellisten palvelutarpeiden näkökulmasta, ml. taiteen perusopetus
- Väestörakenteen muutokset merkitsevät voimakasta muutostarvetta kaupungin palvelujärjestelmässä ja sen kehittämisessä, mukaan lukien kulttuuripalvelut.

Helsingin väestörakenne

- Helsingin erityispiirteenä on 15–29- ja 30–44-vuotiaiden ikäryhmien muuta maata suurempi osuus koko väestöstä.
- Väestömuutokset: lasten ja nuorten osuus, monikulttuurisuus ja monikielisyys, ikääntyminen
- Väestöennuste (Sinkko&Vuori 2021):
 - Peruskouluikäisten (7–15v) määrä kasvaa (erit. keskisessä suurpiirissä), yli 75v määrä kasvaa merkittävästi (29 000) 2036 mennessä, yli 80v määrä 50% tämän vuosikymmenen aikana
 - Ikääntyneiden monikulttuurisuus lisääntyy
 - Vieraskielisten lasten osuus kasvaa 23% vuoteen 2025 mennessä, osuus alle kouluikäisistä 27%.
 - Helsingin väestöennusteen mukaan väestönkasvu on vuosina 2020–2036 suurinta suurilla projektialueilla kuten Kalasatamassa, Pasilassa, Kruunuvuorenrannassa ja muualla Laajasalossa sekä Vuosaarella, Jätkäsaarella ja Malmin lentokentällä

Taiteen perusopetus Helsingissä

- 53 oppilaitosta, jolla tpo-järjestämislupa
- Taiteen perusopetusta annettiin lukuvuotena 2019–2020 yhteensä yli 220 oppilaitoksen pää- ja sivuopetustoimipisteessä
- 27 tpo-musiikkioppilaitosta (51% kaikista)
- Musiikkioppilaitoksista kymmenessä annetaan yleisen oppimäärän opetusta, kolmessa sekä yleisen että laajan oppimäärän opetusta ja 14 laajan oppimäärän opetusta
- Musiikkioppilaitoksista 12 on opetustuntikohtaisen valtiosuuden piirissä.
- TPO-rahoitus Helsingissä vuonna 2023 yht. 5 050 000 euroa, josta musiikille 77,5%
- VOS-musiikki 3 022 000 euroa, ei-VOS 894 000 euroa

Taiteen perusopetukseen osallistuminen Helsingissä

(Inkinen 2022)

- 18 373 helsinkiläistä 3–19-vuotiaista eli **18,2 prosenttia** ikäluokasta osallistui taiteen perusopetukseen vuonna 2019
- Taiteen perusopintoihin osallistuvista 10 714 eli **58,3** prosenttia opiskeli musiikkia
- Musiikin opiskelijoista syksyllä 2019 **57,7 %** oli tyttöjä, opiskelijamäärien mukaan musiikki on poikien suosituin harrastus
- Helsingissä on suuria eroja kaupunginosakohtaisessa osallisuudessa ja osallistumisessa taiteen perusopetukseen (**4%-40%** ikäluokasta).
- Korkean osallistumisprosentin alueet sijoittuvat Helsingissä kantakaupunkiin sekä Keski-, Länsi- ja Lounais-Helsinkiin
- Helsingin Itä-, koillis- ja reuna-alueilla taiteen perusopetukseen osallistuvien lasten määrä ja osuus ikäluokasta ovat selvästi alhaisemmat.

Taiteen perusopetukseen osallistuminen Helsingissä

Vismanen et al. 2016

- Vuonna 2014 varhaiskasvatukseen osallistui 14,4% 0-6-vuotiaista. Vaihteluväli alueittain 1,7%-52,9%.
- Osallistumisprosentteihin vaikuttavat opetustarjonta alueella, sosioekonomiset tekijät, alueiden lapsimäärä ja ikärakenne.
- Vuonna 2014 korkean osallistumisen alueille kohdistui myös eniten opetustunteja ja kaupungin rahoitusta.

Kulttuuri ja kulttuurihyvinvointi Helsingin kaupungin strategioissa

Taide ja kulttuuri Helsingissä 2030:

- Helsinki toimii kehittäjänä ja koordinoijana yhteistyössä eri taiteen ja kulttuurin alan toimijoiden kuten taiteen perusopetusalan kanssa.
- taiteen perusopetuksen toimijoita tuetaan toiminnan, yhteistyön ja rakenteiden kehittämisessä, niin että se palvelee kaupunkilaisia laajemmin ja yhdenvertaisemmin
- lasten ja nuorten matalan kynnyksen taiteen ja kulttuurin harrastamista tuetaan koulupäivän aikana ja sen jälkeen.

Helsingin kaupunkistrategia:

- edistetään kaupunkilaisten osallisuutta ja vähennetään segregatiota; palveluita tarjolla ympäri kaupunkia.
- Helsinki jatkaa harrastamisen Suomen mallin toteuttamista.

Kulttuuri ja kulttuurihyvinvointi Helsingin kaupungin strategioissa

Helsingin hyvinvointisuunnitelma 2022-2025:

- Tuetaan harrastustoimintaa erityisesti lasten ja nuorten osalta.
- Jatketaan Kulttuurin kummilapset -toimintaa ottamalla mukaan joka vuosi uusi ikäluokka ja varmistamalla muun kuin suomen- ja ruotsinkielisten osallistumista.
- Ikääntyneille kehitetään kulttuurisen vanhustyön hyviä käytäntöjä kuten esimerkiksi kulttuuriohjaajatoimintaa sekä kaveritoimintaa.
- Tuetaan erityisesti kotona asuvien ikääntyneiden osallistumista taide- ja kulttuuritoimintaan avustamalla taidekenttää.
- Vapaaehtois- ja vertaistoimintaa sekä taiteen ja kulttuurin huomioimista hyvinvointia lisäävänä tekijänä edistetään kaikissa ikäryhmissä.

Toimenpide-ehdotuksia (Inkinen 2022)

- Lisätään tpo:n opetustarjontaa ja kohdennetaan lisäresursseja erityisesti segregatioalueille (osallistuminen alle 10% ikäluokasta) idässä, koillisessa ja kaupungin reuna-alueilla; nykyisten tpo-toimijoiden toiminnan laajentaminen katvealueille, koulujen tilojen käyttö
- Opetustilojen turvaaminen vähäisen osallistumisen alueilla, palvelutarpeiden huomiointi ja palveluiden laajentaminen sekä lisärahoitusta opetuskustannuksiin Itä- ja Koillis-Helsingissä, jossa suuret lasten ja nuorten ikäluokat ja maahanmuuttajien osuus suuri
- Lukukausimaksujen kompensoiminen ja tukeminen, esim. systemaattisten maksusitoumusjärjestelmien kehittäminen; lisärahoitus oppilaitoksille maksuhelpotusten mahdollistamiseksi, harrastuspassi lapsille ja nuorille
- Tarve eri kulttuuritaustaisille opettajille ja kouluttajille sekä vaihtoehtoisille opetussisällöille tpo:ssa
- Tietoisuuden lisääminen tpo:sta yhteistyössä koulujen ja varhaiskasvatuksen kanssa alueilla

Taiteen perusopetusta tukevia toimia Helsingissä

Henkilöstökyselyn antia

- Taloudellisten esteiden purku: lisää vapaaoppilaspaikkoja ja lainattavia soittimia, valtion rahoituksen lisääminen ja uusien rahoitusmallien kehittäminen erityisesti matalan kynnyksen toiminnan mahdollistamiseksi
- Vaikka Helsinki onkin toteuttanut erilaisia hankkeita aiheen tiimoilta, kaupungilta toivotaan lisää toimia ja rahoitusta tasa-arvoisemman musiikinopetuksen mahdollistamiseksi.
- Toivotaan tiiviimpää yhteistyötä taiteen perusopetuksen ja koulujen välille sekä harrastamisen Suomen mallin muokkaamista toimivaksi.
- Myös musiikkiopistojen toteuttamaa musiikkikasvatusta helsinkiläisiin kaupungin ylläpitämiin päiväkoteihin kaivataan, kuten muissa pääkaupunkiseudun kunnissa
- Koulutusta ja vertaistukea opettajille matalan kynnyksen musiikkitoiminnan järjestämiseen
- Perheet mukaan harrastukseen ja koulutusta vanhempien kohtaamiseen

Lähteet

- Cuporelaisten raportti *Kohti unelmien musiikkioppilaitosta*, tulossa
- Helsingin hyvinvointisuunnitelma 2022-2025
- Helsingin kaupunkistrategia 2021-2025
- Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste 2018–2035. Tilastoja 2019:3.
- Inkinen, Harri (2022), Taiteen perusopetuksen toteutuminen Helsingissä 2019–2020. Helsinki: Kulttuuripalvelut. Helsingin kaupungin kulttuuri- ja vapaa-ajan julkaisuja.
- Sinkko, Harri & Vuori, Pekka (2021), Helsingin ja Helsingin seudun väestöennuste 2020–2060. Ennuste alueittain 2020–2036. Tilastoja 2021:11. Helsingin kaupunki, kaupunkikanslia, kaupunkitieto.
- Taide ja kulttuuri Helsingissä 2030
- Vismanen, Elina, Räisänen, Petteri & Sariola, Reetta (2016), Taiteen perusopetuksen tila ja kehittämistarpeet Helsingissä. Helsinki: Helsingin kulttuurikeskus.

Kiitos!

anna.kanerva@cupore.fi

katja.oksanen-sarela@cupore.fi